

VLAAMSE COMMISSIE ONROEREND ERFGOED

ADVIES VCOE 2016|020-30 VAN 10 MAART 2016

OVER DE ADVIESVRAAG VAN MINISTER GEERT BOURGEOIS VAN 22 JANUARI, 12 FEBRUARI, 16 FEBRUARI 2016 OVER DE VOORLOPIGE BESCHERMING ALS MONUMENT VAN HOUTIGE BEPLANTINGEN

De Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, rechtsgeldig samengesteld, brengt op 11 februari 2016 volgend advies uit:

1. Situering adviesvraag:

De VCOE ontving in totaal 11 adviesvragen van Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering en minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed over de voorlopige bescherming als monumenten van houtige beplantingen met erfgoedwaarde.

Het betreft de adviesvraag van 22 januari 2016 over de voorlopige bescherming als monument van 1° de geknotte grensboom zogenaamd 'Den Olifant' (Brugge, Assebroek); 2° Hakhoutperceel zogenaamd 'Blauw Torenbosje' (Brugge, Sint-Pieters); 3° Toegangsreef met zomereiken en twee welkomstlinden, zogenaamd 'Bisschopsdreef' (Brugge, Sint-Kruis). Op 12 februari ontving de commissie 4 adviesvragen betreffende de voorlopige bescherming als monument van 1° Dijkbegroeiing met opgaande populieren, knotbomen en struwelen op Krinkeldijk (Damme); 2° Op enen (stam) gezette meidoorn als spijkerboom bij wegkapel in (Veurne, Avekapelle); 3° de geknotte zwarte populier in de Dijlevallei (Mechelen); 4° De kapellinde op vijfsprong van wegen (Heers en Gingelom). Tot slot ontving de VCOE op 16 februari bijkomend nog vier adviesvragen met betrekking tot de voorlopige bescherming als monument van 1° het basisdrevenpatroon en beukengroep met calvariekruis bij Kasteel de Jonghe (Aardooie en Meulebeke); 2° Kanaalbeplanting met opgaande populieren langs Damse Vaart (Brugge, Damme, Knokke-Heist); 3° de 18^e-eeuwse dorpslinde met overgangszone (Heist-Op-Den-Berg, Itegem); 4° twee Fagus sylvatica 'Quercoïdes' met een overgangszone in het voormalige park Bodart (Leuven).

De voorlopige beschermingsvoorstellen leggen de voorlopige bescherming als monument vast van zeven individuele bomen, een hakhoutperceel, twee bomendreven en twee stroken met kanaal- en dijkbeplantingen. De commissie spreekt zich in voorliggend advies uit over de documenten in het kader van de voorlopige bescherming met name (a) het ministeriële besluit tot voorlopige bescherming, (b) de fotoregistratie, (c) het afbakeningsplan en (d) het beschermingsvoorstel.

De commissie formuleert in dit advies eerst een aantal algemene bedenkingen bij de voorstellen tot voorlopige bescherming, gaat in op de erfgoedwaarden en behandelt de afbakening van de te beschermen monumenten. Vervolgens formuleert de commissie bedenkingen en aanvulling die de kwaliteit van de verschillende ministeriële besluiten ten goede kunnen komen.

2. Algemene bedenkingen:

- a) Coherentie in het beschermingsbeleid: De commissie stelt vast dat 11 voorlopige beschermingsdossiers werden opgemaakt die gericht zijn op de bescherming van houtige beplantingen met erfgoedwaarde. Het gaat daarbij om diverse erfgoedobjecten en erfgoedcontexten, waarbij een geografische cluster (Brugge en Damme) en een aantal thema's (twee kapelbomen, twee dreefplanting, zeven solitaire bomen) kunnen worden vastgesteld. Voor het overige is er geen duidelijke samenhang tussen de verschillende beschermingsvoorstellen.

Het is aldus onduidelijk wat de aanleiding is voor deze beschermingsvoorstellen en hoe

ze kaderen binnen de doelstellingen van het beschermingsbeleid op Vlaams niveau.

- b) Relatie tot de inventarissen: De commissie stelt vast dat de relatie tussen de voorgestelde beschermingen en de inventarissen eerder beperkt is: slechts 5 van de 11 dossiers houden verband met de inventaris Houtige Beplantingen, 3 maken deel uit van niet vastgestelde ankerplaatsen opgenomen in de Landschapsatlas, 4 dossiers hebben betrekking op items opgenomen in de vastgestelde inventaris Bouwkundig Erfgoed, 2 dossiers houden geen verband met de inventarissen.

	Inventaris Houtige Beplantingen	Landschapsatlas	Inventaris bouwkundig erfgoed
Zwarte Populier	NV	NVA	
Den olifant			
Twee Fagus Leuven	NV		
Blauw Torenbosje			
Bisschopsdreef	NV		V
Drevenpatroon en beukengroep Aardooie			V
Spijkerboom bij kapel Veurne			V
Kapellinde vijfsprong Heers	NV		
Dorpslinde Heist op den Berg	NV		
Dijkbegroeiing Krinkeldijk		NVA	
Kanaalbeplanting Damse Vaart		NVA	V

Legende: NVA = niet vastgestelde ankerplaats; NV= niet vastgesteld inventarisitem; V = vastgesteld inventarisitem

Wanneer de voorlopige bescherming geen of slechts een beperkte relatie heeft met de inventarissen, acht de commissie het van belang dat het beschermingsdossier de afwegingen die werden gemaakt om tot bescherming over te gaan transparant en duidelijk weergeeft. De commissie vraagt aldus de relevantie van de beschermingen verder te onderbouwen en aan te geven in welke mate de voorgedragen monumenten beantwoorden aan selectiecriteria zoals zeldzaamheid, herkenbaarheid, representativiteit, contextwaarde en ensemblewaarde.

- c) Differentiatie volgens beschermingstype. De commissie stelt vast dat de houtige beplantingen – ondanks de zeer verschillende context - allen als monument worden beschermd. Ter motivatie van het beschermingstype verwijzen de verschillende dossiers naar de definitie van een monument, nl. *‘een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur of van beide samen, met inbegrip van de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen*

van algemeen belang wegens de erfgoedwaarde(n).' Een loutere verwijzing naar deze definitie biedt geen volwaardige verantwoording voor de keuze van het type bescherming. De Krinkeldijk, de Damse Vaart en het Blauw Torenbosje voldoen immers ook aan de definitie van een cultuurhistorisch landschap: *'een begrensde grondoppervlakte met een geringe dichtheid van bebouwing en een onderlinge samenhang waarvan de verschijningsvorm en de samenhang het resultaat zijn van natuurlijke processen en van maatschappelijke ontwikkelingen van algemeen belang wegens de erfgoedwaarde.'* De commissie vraagt aldus een inhoudelijke motivatie voor het type bescherming op te nemen in het dossier.

De commissie meent bovendien dat de bescherming van grotere landschappelijke structuren als monument onvoldoende recht doet aan de aard en karakteristieken van het erfgoed in kwestie. De commissie merkt in dit verband op dat een volwaardige en geïntegreerde benadering van de Krinkeldijk en de Damse Vaart binnen het ruimere landschap wenselijk is. De dijk en het kanaal maken deel uit van de niet vastgestelde ankerplaats 'Damse Vaart met omgevende polders, Fort van Beieren en kreken van Lapscheure'. De Damse Vaart en de flankerende historische dijken zijn de ruimtelijke dragers van dit stuk waardevol polderlandschap. De strookvormige afbakening als monument miskent de relatie tussen de dijk -en kanaalstructuur enerzijds en het open polderlandschap anderzijds. In die zin is ook een strookvormige afbakening als cultuurhistorisch landschap niet wenselijk. De commissie benadrukt dat de Damse Vaart in een ruimere landschappelijke context moet worden geplaatst.

De commissie vraagt tevens meer aandacht voor een geïntegreerde benadering van het te beschermen onroerend erfgoed wanneer het een duidelijk relatie vertoont met reeds beschermd erfgoed. De afbakening van de voorlopige bescherming van de Bisschopsdreef en het basisdrevenpatroon sluiten rechtstreeks aan bij bestaande beschermingen. De Bisschopsdreef grenst aan het beschermde dorpsgezicht 'kasteeldomein Rooigem' waarin zich het beschermde monument 'kasteel van Rooigem en aanhorigheden' bevindt en het basisdrevenpatroon sluit aan bij het beschermde monument 'kasteel de Jonghe d' Ardooie'. Beide dreven zijn historisch en ruimtelijk onlosmakelijk verbonden met de als monument beschermde kastelen en kunnen worden beschouwd als essentiële 'omgevende bestanddelen' die de erfgoedwaarde van het kasteel ondersteunen.¹ De commissie meent aldus dat een bescherming als dorpsgezicht in dit geval te verantwoorden is en dat dit niet noodzakelijk afbreuk hoeft te doen aan de volwaardige bescherming van de meest waardevolle bomen.

Tot slot merkt de commissie op dat in enkele gevallen de context waarin de bomen zich bevinden ondergeschikt blijft. In het geval van de kapellindes is de context en ensemblewaarde net cruciaal in de waardebeoordeling van de boom (zie ook paragraaf 2, b). De commissie vraagt de erfgoedwaarde van deze contexten en ensembles op een volwaardige manier te wegen en mee te nemen in het beschermingsdossier en het beschermingsbesluit.

3. Erfgoedwaarden:

De geknotte grensboom 'Den Olifant' bevindt zich in het Paalbos (5 ha) in Brugge en ontleent zijn specifieke vorm aan het stilvallen van het knotbeheer van de boom: *'Eén (mogelijk uitgescheurde) niet tot op de oorspronkelijke knot teruggezette tak met een sterke horizontale uitbuiging, gaf aanleiding tot de lokale benoeming Den Olifant.'* De commissie merkt op dat de onderbouwing van de erfgoedwaarden niet steeds volledig weet te overtuigen. Het inhoudelijk

---

¹ Definitie stads- of dorpsgezicht: 'een geheel van een of meer monumenten en/of onroerende goederen met omgevende bestanddelen zoals beplantingen, omheiningen, waterlopen, bruggen, wegen, straten en pleinen, van algemeen belang wegens de erfgoedwaarde.'

dossier geeft onder meer aan dat het ‘aannemelijk’ is dat het een grensboom betreft, op het hoekpunt van vier percelen waarvan één ‘vermoedelijk’ teruggaat op een oude parochiegrens. De boom werd ‘waarschijnlijk’ periodiek geknot en ‘eventueel’ werden ook eikels geoogst voor aanvullende veevoeding. De wetenschappelijke waarde is zeer beperkt omschreven en wordt onvoldoende onderbouwd. De commissie merkt op dat de boom nog niet wetenschappelijk werd onderzocht. De eik zou ‘vrij zeldzaam’ zijn omwille zijn omvang. De bewering dat het gaat om een ‘voor Vlaanderen behoorlijk dikke knoteik’ wordt niet onderbouwd. De esthetische waarde is gebaseerd op de toevallige groeivorm van de boom.

Wat betreft de erfgoedwaarde van de *kapellinde op de vijfsprong van wegen in Heers en Gingelom*, merkt de commissie op dat de huidige situatie van de linde op deze open plek in het landschap nog nauwelijks refereert naar de oorspronkelijke configuratie van de Tilkenskapel omringd door drie kapellindes. Vandaag is slechts één linde (en een jongere linde die groeit in de restanten van een tweede linde) bewaard op een kleine verhoging. De commissie erkent wel dat deze boom een herkenningpunt vormt in het open landschap. De later aangebrachte boomkapel zou volkskundige waarde verlenen aan de boom. Ook de erfgoedwaarde van de zogenaamde grenssteen die mogelijks afkomstig is van de Tilkenskapel wordt onvoldoende onderbouwd. Ondanks de sterke historische gelaagdheid van deze plek in het open landschap, is de oorspronkelijke context van de kapellinde vandaag nog amper afleesbaar. Het is voor de commissie tevens onduidelijk in welke mate het samengaan van de boom en vijfsprong van wegen uniek of representatief is voor Vlaanderen.

De commissie erkent de erfgoedwaarde van de *geknotte zwarte populier in de Dijlevallei* in Mechelen. De zwarte populier behoort tot de meest zeldzame en meest bedreigde boomsoort in Vlaanderen (400 exemplaren zijn gekend in België). Onderzoek van INBO toont aan dat het gaat om een uitzonderlijk voorkomend mannelijk exemplaar van zwarte populier met uniek genetisch materiaal. Naast deze hoge wetenschappelijke waarde erkent de commissie tevens de historische waarde die deze boom ontleent aan de functie als grens- en knotboom.

Twee opgaande beuken ‘Fagus sylvatica ‘Quercoides’ in Leuven worden voorlopig beschermd als monument omwille van de wetenschappelijke en historische waarde. Volgens het inhoudelijke dossier betreft het een zeldzame variëteit van de gewone beuk: ‘*De Belgische Dendrologische vereniging registreerde 37 exemplaren in België, waarvan 13 in Vlaanderen.*’ De ter bescherming voorgestelde bomen zijn in deze telling nog niet opgenomen en kunnen omwille van hun grotere omtrek bovendien beschouwd worden als ‘*kampioenbomen*’. Als relictten van de eerste generatie parkbomen van het park Bodart, hebben beide bomen tevens een historische waarde.

De commissie erkent de erfgoedwaarde van het *Blauw Torenbosje*. Het betreft een oud hakhoutperceel met een grote variëteit aan (overwegend autochtone) bomen dat nog zou getuigen van een traditioneel bosgebruik. De greppels en sloten ontwateren het gebied en geven aan dat het perceel werd verbeterd voor exploitatie. Het bosje kan volgens het dossier worden beschouwd als ‘*het best bewaarde voorbeeld van een traditioneel hakhoutperceel in de kustpolderstreek*’.

De commissie erkent tevens de erfgoedwaarde van de zogenaamde *Bisschopsdreef* in Brugge. Het is een gaaf voorbeeld van een oude eikendreef (autochtone zomereik) die een sterke historische en architecturale relatie heeft met het als monument beschermde kasteel van Rooigem. De dreef werd in 1762 aangelegd en was oorspronkelijk aangeplant in twee driedubbele boomrijen, waarvan vandaag de twee binnenste dubbele plantenrijen bewaard zijn gebleven.

Het *basisdrevenpatroon en de beukengroep met calvariekruis bij kasteel de Jonghe* in Ardoie worden beschermd als monument omwille van de wetenschappelijke, historische, ruimtelijk-structurende en architecturale waarde. Het kruisvormige drevenpatroon is aangelegd in de 18^e-eeuw bij de bouw van het kasteel en strekt zich uit over het kasteeldomein. De dreef is aldus

onlosmakelijk historisch verbonden met de ontstaansgeschiedenis van het als monument beschermde kasteel de Jonghe. Het patroon is beeldbepalend en ruimtelijk-structurend binnen een deels bebouwde en deels open ruimte. De beplanting in de oostelijke dreef is de oudste en meest waardevolle vanuit wetenschappelijk standpunt. Ze bestaat voor het grootste deel nog uit zomereik die omstreeks 1876 werd aangeplant. Deze dreef wordt beschouwd als *'een relatief oude en nog vrij volledige eikendreef bestaande uit vrij zeldzaam autochtoon genetisch materiaal van zomereik'*. De rest van het drevenpatroon heeft voornamelijk een ruimtelijk-structurende waarde. De westelijke dreef, aangeplant na 1945, bestaat uit bruine beuk in twee driedubbele planrijen. De noordelijke en zuidelijke dreef zijn onregelmatig en ongelijksoortig beplant. Het basis-drevenpatroon, met de strakke spiegelvijver en stervormige parkbosstructuren vormen een laat voorbeeld van formele tuinarchitectuur. Aan de Bruggesteenweg bevindt zich aan het begin van de dreef een calvariekruis omringd door bruine beuken.

De commissie erkent de erfgoedwaarde van de *op enen gezette meidoorn bij een wegkapel in Veurne*. De naar schatting 70 jaar oude meidoorn vormt een waardevol ensemble met de midden 19^e-eeuwse wegkapel aan het begin van een historische landelijke weg. Het is in dat opzicht een typerend geheel binnen het Vlaamse cultuurlandschap. Het 'op enen zetten' van de meidoorn getuigt van een oude beheersvorm in functie van het gebruik als geriefhout. Het inhoudelijke dossier veronderstelt dat het tevens om een spijkerboom zou gaan. Op basis van de inventaris blijkt dit een in Vlaanderen zeer zeldzaam fenomeen.

De commissie erkent de erfgoedwaarde van de *18e-eeuwse dorpslinde in Heist-op-den Berg*. Het betreft een zeldzame veteraanboom met een hoge wetenschappelijke waarde. Bovendien kan overtuigend worden aangetoond dat het gaat om een zeldzame 'gerechtsboom'. Het zou gaan om één van de drie gerechtsbomen in Vlaanderen die vandaag bekend zijn. Het dorpsplein met de als monument beschermde Guibertuskerk vormt tevens een waardevol decor voor de beeldbepalende linde.

De dijkbegroeiing met opgaande populieren, knotbomen en struwelen op de *Krinkelijk* in Damme wordt beschermd als monument omwille van de ruimtelijk-structurende, wetenschappelijke, esthetische en historische waarde. De commissie erkent de grote landschappelijke waarde van deze met bomen omzoomde dijkstructuur. De commissie erkent tevens de grote historische waarde van de dijk. Het is een voorbeeld van een minstens 12de-eeuwse zeeverende dijk in de kustpolders die vroeger deel uitmaakte van een uitgebreidere dijkengordel. De kronkelende dijk met hoge populieren vormt een opvallende landschapsstructuur die zeer beeldbepalend is binnen het openruimtelandschap. Deze ruimtelijk-structurende waarde is onlosmakelijk verbonden met de populierenrijen langsheen de Damse Vaart.

De *kanaalbeplanting met opgaande populieren langs de Damse Vaart* wordt eveneens voorgedragen voor de voorlopige bescherming als monument. De commissie erkent en ondersteunt de erfgoedwaarden die worden beschreven. De Damse Vaart, aangelegd aan het begin van de negentiende eeuw in opdracht van Napoleon Bonaparte, wordt omzoomd door opgaande bomenrijen van populier. Het kanaal vormt een opvallende rechtlijnige baken in het open polderlandschap en staat in contrast tot de nabijgelegen kronkelende oude polderdijken. De commissie wijst er evenwel op dat het enorme potentieel van de Damse Vaart als landschapselement binnen en in relatie tot het polderlandschap nog niet ten volle wordt gevat door het beschermingsvoorstel. De commissie ondersteunt de bescherming van de Damse Vaart, maar vraagt een meer evenwichtige bescherming met aandacht voor de verschillende erfgoedelementen en de relatie tot het ruimere landschap. De nadruk op en beperking tot de kanaalbeplanting doet onvoldoende recht aan de erfgoedwaarde van de Damse Vaart.

4. Afbakening: De commissie staat positief ten aanzien van de afbakening van de voorgestelde monumenten, maar formuleert hierna nog een aantal bemerkingen.

- a) De commissie stelt vast dat de afbakening van de bomen uitgaat van berekeningen uit de vakspecifieke literatuur (Read, 2000; Lonsdale, 2013). In het inhoudelijk dossier van de twee Fagus en de dorpslinde in Heist-op-den-Berg wordt de afbakening uitvoerig en duidelijk gemotiveerd. Dit is evenwel niet het geval voor 'Den Olifant' en de meidoorn in Veurne. De afbakening van de kapellinde in Heers is eveneens goed onderbouwd, maar bakent bijkomend ook de vijfsprong van wegen (de eerste 10m van elke weg) af als monument. De commissie meent dat een volwaardige aanduiding van de vijfsprong als monument niet in verhouding staat tot de erfgoedwaarde van de kapellinde.

Wat betreft de afbakening van de dreven en de dijkbegroeiing en kanaalbeplanting merkt de commissie op dat de afbakening niet wordt gemotiveerd op basis van bovenvermelde berekeningen. Het is aldus onduidelijk hoe de breedte van de voorgestelde stroken werd bepaald.

De commissie ondersteunt de bescherming als monument van de oostelijke dreef, het calvariekruis en beukengroep van het basisdrevenpatroon rond het kasteel De Jonghe in Ardoie. De oostelijk dreef bewaart een groot aantal monumentale en oude zomereiken die een bescherming als monument verantwoorden. De commissie vraagt daarbij wel de bescherming van de aanzet van de oostelijke dreef duidelijker te motiveren. In dit deel van de dreef staan geen bomen, maar wordt wel een strook van 30 meter beschermd. Een aantal huizen en percelen vallen hierdoor binnen de afbakening. De commissie suggereert deze zone als overgangszone aan te duiden. De noordelijke, zuidelijke en westelijke as bezitten minder erfgoedwaarde (zie paragraaf 3).

Tevens stelt de commissie voor zowel het basisdrevenpatroon als de Bisschopsdreef vast dat delen van de openbare weg aan de uiteinden van de dreef mee worden opgenomen in de afbakening. De commissie vraagt de afbakening van de Bisschopsdreef aan de zijde van de Polderstraat en van het basisdrevenpatroon in Ardoie aan de zijde van de Bruggesteeweg en de Veldkaaistraat te motiveren.

- b) De commissie stelt vast dat bij de afbakeningen van de dorpslinde in Heist-op-den Berg en de twee Fagus in het voormalige Park Bodart wordt voorzien in een overgangszone. Het onroerenderfgoeddecreet definieert een overgangszone als *'een begrensde grondoppervlakte die de erfgoedwaarde van een archeologische site, monument, cultuurhistorisch landschap of stads- en dorpsgezicht ondersteunt'*.

Voor de dorpslinde in Heist-op-den Berg wordt een cirkelvormige overgangszone voorzien (straal 39m). De afbakening staat in functie van voorzorgsmaatregelen bij eventuele omgevingswerken. Voor de twee Fagus wordt het volledige perceel als overgangszone aangeduid. Het inhoudelijk dossier motiveert: *'Deze afbakening vertegenwoordigt nog de originele standplaats en erfgoedcontext van de als monument te beschermen bomen en ondersteunt aldus de erfgoedwaarde van de afzonderlijke bomen.'* De commissie merkt op dat het begrip 'overgangszone' op deze manier zeer ruim wordt ingevuld. De commissie pleit evenwel voor een minimalistische invulling van de overgangszone als zone waarin enkel beperkingen gelden die noodzakelijk zijn om de erfgoedwaarde van de bomen vrijwaren (zie verder paragraaf 7).

Voor de bescherming als monument van de Zwarte Populier wordt geen overgangszone voorzien. De veteranboom is gelegen in landschappelijk waardevol agrarisch gebied en kan dus mogelijk invloed ondervinden van landbouwactiviteiten (bv. drainage, ploegen, ...). De beheersdoelstellingen voorzien in een standplaatsverbetering binnen een straal van 15 meter. Met het oog op het vrijwaren van de wetenschappelijke waarde van de boom, vraagt de commissie de zone noodzakelijk voor de standplaatsverbetering aan te duiden als een overgangszone.

5. Artikel 1 van het ministerieel besluit legt de bescherming als monument vast.

De commissie ondersteunt de voorlopige bescherming als monument van de zwarte populier in Mechelen, de twee Fagus in Leuven, het Blauw Torenbosje in Brugge, de Bisschopsdreef in Brugge, het basisdrevenpatroon in Ardooie, de meidoorn in Veurne en de dorpslinde in Heist-Op-den-Berg.

Artikel 1 van het besluit tot bescherming als monument van de meidoorn in Veurne verwijst enkel naar de op enen gezette meidoorn. De commissie vraagt in artikel 1, alsook in de titel van het besluit, te verwijzen naar het ensemble van boom en kapel. De functie van de meidoorn als spijkerboom berust volgens de commissie teveel op een veronderstelling om het in de titel van het besluit op te nemen.

6. Artikel 2 van het ministerieel besluit verwijst naar de erfgoedwaarde die de bescherming verantwoordt en beschrijft de erfgoedkenmerken en erfgoedelementen die het monument kenmerken. In paragraaf 3 van dit advies heeft de commissie zich uitgesproken over de erfgoedwaarden in de verschillende beschermingsdossiers. Hierna formuleert de commissie nog een aantal suggesties en toevoegingen die de kwaliteit van de ministeriële besluiten te goede kunnen komen.

	Wetenschappelijk	Historische	Esthetische	architecturale	Ruimtelijk-structurende	Volkskundige
Zwarte Populier	x	x				
Den olifant	x	x	x			
Twee Fagus Leuven	x	x				
Blauw Torenbosje	x	x				
Bisschopsdreef	x	x		x		
Drevenpatroon en beukenbgroep Ardooie	x	x		x	x	
Spijkerboom bij kapel Veurne	x	x		x		x
Kapellinde vijfsprong Heers			x		x	x
Dorpslinde Heist op den Berg	x	x	x		x	
Krinkelrijk	x	x	x		x	
Kanaalbeplanting Damse Vaart	x	x	x		x	x

In de eerste plaats merkt de commissie op dat het niet duidelijk is op welke manier de esthetische waarde in voorliggende dossiers werd gewogen. De commissie is van oordeel dat ook de spijkerboom in Veurne, de Bisschopsdreef en het drevenpatroon esthetische waarde bezitten.

De commissie stelt vast dat het *Blauw Torenbosje* wordt beschermd omwille van de wetenschappelijk en historische waarde. Uit het inhoudelijke dossier blijkt dat het historische

hakhoutperceel een permanent nat karakter heeft en begreppeld is. De aanwezige greppels worden evenwel enkel omschreven in het kader van de historische waarde en kort aangehaald als erfgoedkenmerk –en element. Ook het inhoudelijk dossier biedt te weinig aandacht aan de samenhang tussen de aanwezigheid van water enerzijds en de diversiteit aan plant- en boomsoorten. De commissie vraagt de wetenschappelijke waarde van het gebied verder te onderbouwen vanuit een meer geïntegreerde benadering waarbij de aandacht uitgaat naar de verschillende relaties binnen dit kleine ecosysteem.

De commissie vraagt de ruimtelijk-structurende waarde van *de Bisschopsdreef* op te nemen in het beschermingsbesluit. De commissie is van oordeel dat de beboomde bisschopsdreef een zeer sterke historische en ruimtelijke relatie heeft met het kasteeldomein Rooigem, het voormalige buitenverblijf van de Brugse bisschoppen. De dreef heeft tevens een specifieke oriëntatie en configuratie (een open ruimte in verkavelingsgebied). Artikel 2 van het ministeriële besluit tot bescherming als monument van de Bisschopsdreef somt tevens de erfgoedkenmerken –en elementen op. Het besluit vermeldt o.m. ‘Het centrale deel van de dreef is verhard met asfalt in een breedte van 5 meter. Plaatselijk zijn opritten tot villapercelen aanwezig.’ De commissie vraagt duidelijk aan te geven dat het gaat om elementen zonder erfgoedwaarde.

De commissie vraagt de in artikel 2 opgesomde erfgoedwaarden van *de op enen gezette meidoorn in Veurne* verder te onderbouwen en aan te vullen. Met betrekking tot de wetenschappelijke waarde stelt het besluit: ‘het betreft één van de dikste op stam gezette meidoorns in Vlaanderen.’ De commissie vraagt dit minstens te kaderen binnen de voor Vlaanderen bekende gegevens uit de inventaris. De spijkerboom bezit eveneens een ruimtelijk-structurende waarde. Het ensemble van boom en kapel is gelegen aan een T-splitsing, markeert het begin van een landweg richting een oude bewoningskern en vormt een duidelijk herkenningspunt in het (open) landschap. De commissie vraagt deze elementen op te nemen in het besluit. De architecturale, volkskundige en historische waarde van de kapel wordt zeer summier omschreven. Het geheel wordt bovendien onvoldoende gekaderd als ‘een herkenbaar voorbeeld van een samenstel uit een agrarisch cultuurlandschap’. De commissie vraagt aldus een verdere onderbouwing van de waarde als ensemble. Tot slot merkt de commissie op dat de beschrijving van de bouwhistorische aspecten, alsook het interieur van de kapel beperkt is. Het is tevens onduidelijk of er cultuurgoederen aanwezig zijn in de kapel.

De commissie stelt vast dat de ruimtelijk-structurende en esthetische waarde van de dijkbegroeiing op de Krinkeldijk en de kanaalbeplanting aan de Damse Vaart wordt toegeschreven aan de specifieke eigenschappen van de aanwezige canadapopulieren. De commissie is van oordeel dat hiermee de functie en rol van de dijk binnen het ruimere landschap onvoldoende aandacht krijgt. Het besluit gaat slechts zeer beperkt in op de functie van de Krinkeldijk in de oorspronkelijk grotere historische dijkstructuur. De relatie met de Romboutswervedijk wordt slechts kort aangestipt. Ook de potentiële archeologische waarde van de historische dijkstructuur wordt niet meegenomen in de bescherming.

Specifiek voor de Damse vaart stelt de commissie vast dat drie draaibruggen en een betonnen brug (‘t Apertjeburg), alsook een brugwachtershuisje worden aangeduid als erfgoedelement. De commissie vraagt deze elementen op te nemen in de fotoregistratie.

7. Artikel 3 van het ministerieel besluit gaat in op de beheersdoelstellingen.

De commissie vraagt de beheersdoelstellingen inzake standplaatsverbetering van de *zwarte populier* op te nemen in een overgangszone zodat duidelijk en transparant is welke zone gevrijwaard moet worden van verdichting bodem, grondbewerking met zware machines, en concurrerende beplanting. De commissie vraagt tevens – naar analogie met de beheersdoelstellingen van de twee fagus – de heraanplant na het afsterven van de boom op te nemen als beheersdoelstelling. De heraanplant kadert niet alleen in het behoud van het

genetisch materiaal van de boom, maar is tevens gericht op de instandhouding van een grensboom op deze locatie.

Voor de *twee Fagus* in het voormalige park Bodart worden in artikel 3.2 beheersdoelstellingen opgenomen voor de overgangszone. De commissie gaf eerder aan dat deze overgangszone zeer ruim wordt opgevat. De commissie erkent het belang van de overgangszone voor zover deze erop gericht is de groeikracht en levensvatbaarheid van de monumentale bomen te vrijwaren. De bomen in de directe omgeving van de twee *Fagus* vrijwaren de beuken van windvang en zorgen voor schaduw. De commissie vraagt een cirkelvormige overgangszone aan te duiden met de stam als middelpunt. Voor de overgangszone wordt tevens het herstel van de historische situatie vooropgesteld: *‘Daarnaast is het wenselijk om het park op te waarderen en bij de (her)inrichting de historische situatie als inspiratiebron te gebruiken.’* De commissie meent dat deze doelstelling te verregaand is voor de overgangszone en pleit voor een meer dynamische en hedendaagse benadering van het publiek toegankelijke parkbos.

De commissie ondersteunt de beheersdoelstellingen die worden geformuleerd voor het *Blauw Torenbosje* in Brugge. Het is positief dat recent toegevoegde variëteiten van populier worden teruggedrongen in het voordeel van de rijke struik- en kruidlaag.

De beheersdoelstellingen van de *Bisschopsdreef* en het *basisdrevenpatroon in Ardoorie* verwijzen naar de opritten van de percelen die aansluiten op de dreef. Deze dienen in ‘(sobere) uniforme materialen’ aangelegd of heraanlegd te worden. Het is onduidelijk wat hiermee bedoeld wordt. Het is bovendien onduidelijk in welke mate deze doelstelling toepasbaar is op die delen van de oprit die buiten de afbakening als monument vallen. Tevens merkt de commissie op dat voor de *Bisschopsdreef* wordt aangegeven dat een minimale afstand van 1 meter moet voorzien worden tussen de bomen en de verharding van de opritten. Voor het *basisdrevenpatroon* wordt gevraagd ‘voldoende afstand’ te behouden. De commissie vraagt ook hier de toegestane afstand duidelijk vast te leggen. Aanvullend wijst de commissie erop dat zowel voor het centrale geasfalteerde deel van de *Bisschopsdreef* als voor de oostelijke toegangsdreef in Ardoorie geen doelstellingen inzake materiaalkeuze en (her)aanleg worden geformuleerd. De commissie acht het wenselijk dit alsnog te doen.

Wat betreft het *basisdrevenpatroon in Ardoorie*, stelde de commissie eerder in dit advies vast dat de erfgoedwaarde van de aanzet van de oostelijke dreef vrijwel volledig is verdwenen. De huidige bebouwing laat niet toe het vervaagde profiel (gedeeltelijk) te herstellen. De commissie vraagt aldus deze doelstelling te verduidelijken. De beheersdoelstellingen voor het *basisdrevenpatroon* zijn daarnaast gericht op het vrijwaren van de zichtassen in de dreef en bepalen dat het inplanten van heestermassieven en houtige opslag niet wenselijk is. Het ministeriële besluit suggereert *‘esthetisch verantwoorde afsluitingen (bijvoorbeeld afscherming met op doek geprinte foto)’* om de privacy te waarborgen. Deze doelstelling heeft gevolgen voor de percelen die aan de dreef grenzen en voornamelijk voor de woning op de hoek van de Kasteelstraat en de oostelijke toegangsdreef (perceel C 102 7^E). De commissie is van mening dat kwalitatieve groenschermen (hagen, heesters) mogelijk moeten zijn indien ze worden beperkt in volume. De commissie vraagt aldus specifieke criteria en bepalingen in het beschermingsbesluit vast te leggen inzake de aanleg van tuinafsluitingen.

Artikel 3 van het ministeriële besluit tot bescherming als monument van *de meidoorn als spijkerboom bij wegkapel* in Veurne, vraagt op korte termijn een restauratie van de wegkapel. Daarbij moeten de beschreven bouwkenmerken en interieurelementen bewaard blijven. De interieurelementen zijn evenwel niet opgenomen in de beschrijving van de erfgoedkenmerken – en elementen in artikel 2 van het besluit.

De commissie ondersteunt de beheersdoelstellingen voor de dorpslinde in *Heist-op-den-Berg*. De doelstellingen gaan uitvoerig in op het veteranenbeheer, monitoring, standplaatsverbetering, heraanplant en beschermende maatregelen.

De commissie vindt het positief dat de beheersdoelstellingen voor de *dijkbegroeiing op de Krinkeldijk en de kanaalbeplanting langs de Damse Vaart* voorzien in een gefaseerd vervangprogramma. De commissie is evenwel gekant tegen de mogelijkheid van tijdelijke en plaatselijke beperkingen van recreatieve activiteiten zoals varen, peddelen, waterfietsen, schaatsen, hengelen en zwemmen aan de Damse Vaart. Het recreatief gebruik van het kanaal en de dijken wordt in het ministeriële besluit opgenomen als een element van volkskundige waarde en moet dus steeds mogelijk blijven. Indien vanuit erfgoedstandpunt toch beperkingen noodzakelijk zijn, dan moeten deze duidelijk worden aangegeven in de beheersdoelstellingen.

8. Artikel 4. De commissie gaat tevens akkoord met de voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het monument die in artikel 4 worden geformuleerd.

De commissie stelt een aantal verschillen vast tussen de verschillende dossiers inzake de beschrijving van de voorschriften voor instandhouding en onderhoud. Zo is het onduidelijk waarom alleen voor de twee Fagus een expliciet verbod wordt opgenomen om handelingen uit te voeren die de gezondheid of de stabiliteit van de twee bomen kunnen aantasten. Voor de kapellinde in Heers en de dorpslinde in Heist-op-den-Berg wordt een voorschrift opgenomen inzake de heraanplant van een nieuwe linde na afsterven van de huidige lindebomen. Het is onduidelijk waarom dit voorschrift inzake heraanplant niet in de overige beschermingsbesluiten wordt opgenomen. Tot slot wijst de commissie erop dat alleen voor de twee Fagus in Leuven een voorschrift wordt opgenomen met betrekking tot noodzakelijke voorzorgsmaatregelen in geval van omgevingswerken. Het is onduidelijk of dit voorschrift enkel van toepassing is op de overgangszone of generiek geldt. In het laatste geval kan dit voorschrift ook in andere beschermingsdossiers relevant zijn.

9. Artikel 5 somt de toelatingsplichtige handelingen op.

De commissie merkt op dat bij de vergelijking van de toelatingsplichten in de verschillende beschermingsvoorstellen een aantal verschillen vast te stellen zijn. Zo merkt de commissie op dat voor de dorpslinde in toelatingsplicht 3° geen oppervlakenormen worden aangegeven voor het aanbrengen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden. Dit is wel het geval in alle andere dossiers. Voor de twee Fagus wordt het uitvoeren van snoeiwerken toelatingsplichtig gesteld tenzij de snoeiwerken zijn opgenomen in een goedgekeurd beheersplan (16°). De commissie vraagt dezelfde formulering op te nemen voor de dorpslinde. Bovendien worden hier twee toelatingsplichten toegevoegd inzake het achterlaten en stockeren van materialen en het uitvoeren van activiteiten of werken die de aard van de grond of het uitzicht van het terrein kunnen wijzigen.

Het is positief dat de lijsten van toelatingsplichten maximaal op maat van het te beschermen goed worden afgestemd. De toelatingsplichten voor de zwarte populier kunnen worden beschouwd als een goed voorbeeld. De commissie pleit evenwel voor een consequente werkwijze en vraagt de omschrijving van de toelatingsplichten op elkaar af te stemmen.

De lijsten van toelatingsplichtige handelingen voor de bisschopsdreef, het basisdrevenpatroon, de meidoorn in Veurne, het Blauw Torenbosje, de Krinkeldijk, de Damse vaart zijn identiek en putten enerzijds uit de lijst van de toelatingsplichten voor monumenten, aangevuld met een aantal toelatingsplichten voor cultuurhistorische landschappen zoals opgenomen in artikel 6.2.4 en 6.2.6 van het onroerenderfgoedbesluit. De toelatingsplichten 10° t.e.m. 16° hebben betrekking op handelingen die de landschappelijke kwaliteit kunnen beïnvloeden: het organiseren van evenementen, het scheuren van grasland, het gebruik van chemische verdelgingsmiddelen, het achterlaten van slib en het gebruik van bestrijdingsmiddelen op grasland en wegbermen. De samenstelling van de lijst van toelatingsplichten illustreert volgens de commissie het belang van een meer gedifferentieerde benadering van de houtige beplantingen, waarbij de aandacht uitgaat naar de relatie met de specifieke (landschappelijke) context.

10. Op basis van bovenstaande argumentatie en opmerkingen geeft de commissie een gunstig advies voor de voorlopige bescherming als monument van:

- de geknotte zwarte populier in de Dijlevallei in Mechelen (Muizen);
- twee *Fagus sylvatica* 'Quercoides' met een overgangszone in het voormalige park Bodart in Leuven (Heverlee);
- hakhoutperceel zogenaamd 'Blauw Torenbosje' in Brugge (Sint-Pieters);
- toegangsdreef met zomereiken en twee welkomstlinden, zogenaamd 'Bisschopsdreef' in Brugge (Sint-Kruis);
- het basisdrevenpatroon en beukengroep met calvariekruis bij Kasteel de Jonghe in Aardooie en Meulebeke;
- op enen (stam) gezette meidoorn als spijkerboom bij wegkapel in Veurne (Avekapelle);
- de 18^e-eeuwse dorpslinde met overgangszone in Heist-op-den-Berg (Itegem).

De commissie geeft een voorwaardelijk gunstig advies voor de voorlopige bescherming als monument van de geknotte grensboom zogenaamd 'Den Olifant' in Brugge (Assebroek) en de kapellinde op vijfsprong van wegen in Heers (Rukkelingen-Loon) en Gingelom (Jeuk). De commissie keurt beide voorlopige beschermingen goed op voorwaarde dat de erfgoedwaarden die aan de basis liggen van de bescherming verder worden gemotiveerd en onderbouwd. De commissie vraagt de erfgoedobjecten te toetsen aan de selectiecriteria zeldzaamheid, herkenbaarheid, representativiteit, contextwaarde en ensemblewaarde. Deze toetsing dient deel uit te maken van het inhoudelijke dossier.

De commissie geeft een voorwaardelijk gunstig advies voor de voorlopige bescherming als monument van de dijkbegroeiing met opgaande populieren, knotbomen en struwelen op Krinkeldijk in Damme (Oostkerke en Hoeke) en de kanaalbeplanting met opgaande populieren langs Damse Vaart in Brugge (Brugge, Koolkerke en Sint-Kruis), Damme (Damme, Oostkerke, Hoeke en Lapscheure) en Knokke-Heist (Westkapelle). De commissie keurt beide voorlopige beschermingen goed op voorwaarde dat zowel de afbakening als het type bescherming wordt aangepast. De smalle strookvormige afbakening als monument wordt niet ondersteund. De Damse Vaart en de Krinkeldijk dienen beschermd te worden in relatie tot hun ruimere landschappelijke context (zie par. 2c, par. 3 en par. 6 van dit advies).

Namens de Vlaamse Commissie voor Onroerend Erfgoed,

Michiel Deweydt

Voorzitter